

Ks. Paweł Nowak – Warszawa

CHRYSOLOGIA KS. WINCENTEGO GRANATA
WOBEC PRZESŁANIA ENCYKLIKI
JANA PAWŁA II *REDEMPTOR HOMINIS*

Najważniejszym wydarzeniem eklesjalnym XX stulecia był niewątpliwie II Sobór Watykański, którego hasłem było włoskie sformułowanie *aggiornamento* (odnowa), użyte przez św. papieża Jana XXIII. Te kierunki odnowy życia kościelnego wyraził sobór szczególnie w swoich konstytucjach o Kościele: dogmatycznej *Lumen gentium*¹ i duszpasterskiej *Gaudium et spes*.

W myśl tej odnowy święte zgromadzenie odniosło się do konieczności ukazania współczesnemu człowiekowi bliskości Osoby Jezusa Chrystusa oraz Kościoła, Jego Mistycznego Ciała. Wynikiem tych założeń była również odnowa teologii i potrzeba jej wyjścia z dotychczasowych ciasnych, neoscholastycznych ram, celem wejścia w świat ludzkiej egzystencji z jej aktualnymi problemami i zainteresowaniami.

W okresie posoborowym zostało wydanych wiele opracowań, ukazujących w nowy, aktualny sposób zagadnienia teologiczne. Z pewnością pierwszą tego typu pracą stanowiło obszerne dzieło najwybitniejszych teologów tamtego czasu, noszące tytuł *Mysterium salutis*. Ten powiew teologicznej świeżości dotarł również do Polski, gdzie prekursorem odnowy teologicznej był sandomierski kapłan, wykładowca Seminarium Duchownego w Sandomierzu (1933–1958) oraz rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (1965–1970), jeden z najwybitniejszych polskich myślicieli minionego stulecia, ks. prof. Wincenty Granat¹. Jako pierwszy podjął on próbę

---

¹ „Po ukończeniu studiów rzymskich w 1928 roku ks. Wincenty Granat podjął między innymi obowiązki prefekta szkół powszechnych w Radomiu: im. Stanisława Staszica, Tadeusza Kościuszki i Józefa Poniatowskiego (1928–1935). W 1938 roku został mianowany profesorem Instytutu Wyższej Kultury Religijnej w Radomiu, którego działalność, rok później przerwał wybuch II wojny światowej. W czasie

odnowy teologii systematycznej zgodnie z ówczesnymi trendami. Swoją myśl teologiczną wyraził w wydanym w 1972 r. dwutomowym dziele, zatytułowanym: *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*. Ksiądz Wincenty Granat podjął w swojej pracy soborowe wezwanie do odnowy teologii przez zwrócenie uwagi na uwarunkowania życia współczesnego człowieka i osadzenie misterium zbawienia w centrum ludzkiej egzystencji². Omawiany autor był również prekursorem wykorzystania wyników nauk szczegółowych w badaniach teologicznych.

Niniejsze opracowanie stawia sobie za cel ukazanie teologii ks. Wincentego Granata w aspekcie jego doktryny chrystologicznej w perspektywie programowej encykliki Jana Pawła II *Redemptor hominis*, będącej sztandarowym wykładem chrystocentrycznego spojrzenia na wszelkie przejawy kościelnej egzystencji, w tym i na teologię.

1. Chrystologia ks. Wincentego Granata: od neoscholastyki do chrystologii egzystencjalnej

Niewątpliwym punktem zwrotnym w teologii, a zwłaszcza w chrystologii ks. Wincentego Granata, był II Sobór Watykański, który położył nacisk na odnowę teologii w duchu personalizmu i antropologicznego zwrotu, polegającego na odniesieniu całości kościelnego nauczania do konkretnej ludzkiej

---

okupacji hitlerowskiej ks. Granat nauczał na tajnych kompletach w Sandomierzu. Równolegle w latach 1935–1940 był prefektem Liceum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu” (H. I. Szumił, *Człowiek wiary. Sługa Boży ks. Wincenty Granat*, Sandomierz 2013, s. 29–31, 51–57).

² „Antropologiczny wymiar jego twórczości naukowej tłumaczy humanistyczny charakter chrześcijaństwa, co było szczególnie ważne w dobie nachalnej promocji humanizmu laickiego za panowania ateistycznego i materialistycznego marksizmu. Ksiądz profesor dążył do pełnego ukazania integralnej wizji osoby ludzkiej, m.in. w książkach *Osoba ludzka. Próba definicji* (Sandomierz 1961), *U podstaw humanizmu chrześcijańskiego* (Poznań 1976) oraz *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej* (Poznań 1985), co prowadziło do wypracowania humanizmu o charakterze personalistycznym. Tym samym, w części prac naukowych, jego myśl wyprzedza nawet soborową konstytucję duszpasterską *Gaudium et spes*, ukazującą chrześcijaństwo na tle problemów współczesnego świata. Nic też dziwnego, że ks. Granat opublikował następnie zarys teologii dogmatycznej podkreślający chrystologiczny, a więc także głęboko ludzki wymiar teologii, przepracowany następnie w duchu II Soboru Watykańskiego, w dziele *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie* (t. I–II, Lublin 1972–1974).

Duch Vaticanum II tłumaczy także kerygmaticzny wymiar pisarstwa ks. Granata, zespalającego, już w przedsoborowej *Dogmatyce katolickiej*, sprawdzone podejście scholastyczne, znakomicie porządkujące wykłady i ukazujące kwalifikację

egzystencji. Poza tym sobór postulował powrót do źródeł, czyli odnowienia teologii przez czerpanie inspiracji z Pisma Świętego i Tradycji³.

W swojej teologii sandomiersko-lubelski teolog dokonał daleko idącej recepcji postanowień soborowych. Po wydaniu w 1959 r. dziewięciotomowej *Dogmatyki katolickiej*, napisanej w duchu neoscholastycznym, obowiązującym w nauce kościelnej od kilku wieków, uwzględniającej naukę soboru, w 1972 r. wydał on swoją nową dogmatykę – *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*, w której zawarł postulowane przez Vaticanum II wątki kerygmatyczne i antropologiczne.

Pierwszy wykład nauki o Jezusie Chrystusie ks. Granat zawarł w trzecim tomie *Dogmatyki katolickiej*, zatytułowanym: *Chrystus Bóg-Człowiek*. Prezentowana praca składa się z sześciu rozdziałów, systematycznie ukazujących całość chrystologicznej nauki. Autor posłużył się tu klasycznym schematem opisu dogmatu chrystologicznego, o czym zresztą sam wspomina we wstępie⁴. Wykorzystując klasyczną metodę omawiania prawd wiary, koncentrował się on na ściśle spekulatywnym opisie podjętej tematyki, skupiając się wokół zagadnienia bóstwa i człowieczeństwa Jezusa Chrystusa. Lubelski myśliciel zastosował w swojej teologii pewne innowacje, polegające na wprowadzeniu do opisu prawd teologicznych szerokiego wachlarza nauk szczegółowych, takich jak psychologia i antropologia. Z tej racji był on niekiedy nazywany „polskim Schmausem”⁵. W myśl założeń teologii scholastycznej, przy omawianiu podjętej problematyki, ks. Granat odwołuje się do filozofii. Stosuje ją jako narzędzie pracy teologicznej, dostarczające terminów i pojęć. Dzięki temu autorowi udało się odnieść kwestie rozumienia dogmatu do współczesnych mu założeń filozoficznych.

W trzecim tomie swojej *Dogmatyki katolickiej* ks. Wincenty Granat posługuje się następującym schematem w prezentowaniu zagadnień

teologiczną poszczególnych prawd wiary, z podejściem akcentującym nie tylko argumentację racjonalną, ale także odwołującą się do Pisma Świętego i Tradycji, w tym do patrystyki” (*O ks. Wincentym Granacie – teologu Soboru – rektor KUL ks. prof. Antoni Dębiński*, (<https://ekai.pl/o-ks-wincenty-granacie-teologu-soboru-rektor-kul-ks-prof-antoni-debinski/?print=1>, [data dostępu: 20.05.2017]).

³ „Sobór święty zwraca się przede wszystkim do wiernych katolików. Opierając się na Piśmie Świętym i Tradycji, uczy, że ten pielgrzymujący Kościół jest konieczny do zbawienia” (Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II, nr 14; dalej LG).

⁴ „Pisząc książkę pt. *Chrystus Bóg-Człowiek*, starałem się omówić w sposób ogólny, wszystkie najważniejsze kwestie dotyczące prawdy o Wcieleniu Syna Bożego” (W. Granat, *Dogmatyka Katolicka*, t. III, *Przedmowa*, Lublin 1959).

⁵ Michael Schmaus (1897–1993), niemiecki kapłan, profesor teologii dogmatycznej, autor monumentalnego, ośmiotomowego dzieła *Katholische Dogmatik*, jeden z prekursorów odnowy teologii systematycznej. Szukał on m.in. powiązań teologii z naukami szczegółowymi, zwłaszcza antropologią filozoficzną i teologiczną.

chryologicznych: najpierw stawia określoną tezę będącą twierdzeniem. Następnie po przedstawieniu danej problematyki, wskazuje on błędne opinie, czyli poglądy negujące omawianą kwestię. W dalszej kolejności przybliża dokumenty Kościoła odnoszące się do analizowanej tematyki. Kolejnym etapem analizy są dowody, podzielone na te pochodzące z Pisma Świętego i te związane z Tradycją. W dowodach tych autor często odwołuje się do argumentacji wielu pisarzy chrześcijańskich. Potem następują tak zwane „kwestie dodatkowe”, sformułowane jako pytania, na które ks. Granat daje odpowiedź, bądź wskazuje miejsca w swojej pracy, gdzie zostały już one gruntownie wyjaśnione. Każda z omawianych kwestii kończy się podsumowaniem, w którym teolog dokonuje zwięzłej syntezy dotychczasowego stanu refleksji teologicznej na temat znaczenia omawianej problematyki znajdującego się w dokumentach i Tradycji Kościoła. W krótkim podsumowaniu, traktującym o „wartościach religijno-życiowych” komentowanego zagadnienia, autor odnosi go również do współczesnej mu kultury i ludzkiej egzystencji. Ten sam schemat powtarza się w opisie każdej z podjętych kwestii chryologicznych.

Należy zauważyć, że w przedsoborowej teologii ks. Granata dominuje klasyczna, neoscholastyczna metoda dowodzenia, oparta na schemacie: twierdzenie, argumenty za i przeciw oraz wypływające zeń wnioski. Pewną nowością w jego teologii jest odniesienie tych wniosków do sytuacji życiowej konkretnej osoby ludzkiej. Autor stara się wykazać egzystencjalne znaczenie omawianych twierdzeń chryologicznych dla współczesnego człowieka i całej wspólnoty Kościoła. Szczególne miejsce w teologii ks. Granata mają nauki szczegółowe. Omawiając dogmat chryologiczny, autor odwołuje się szczególnie do antropologii, psychologii i medycyny.

Zupełnie inny układ treści stosuje lubelski teolog w posoborowej dogmatyce zatytułowanej *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*. Już sam tytuł dzieła sugeruje konkretne ukierunkowanie jego teologii. Wskazany przez II Sobór Watykański zwrot antropologiczny znajduje odzwierciedlenie w myśli autora. Teologia posoborowa zmierza ku człowiekowi, gdyż ludzka egzystencja stanowi centrum teologii. Jak podpowiada tytuł nowej dogmatyki, to w Jezusie Chrystusie dokonuje się pełne zjednoczenie tego, co boskie i tego, co ludzkie. W swoim dziele autor stawia traktat chryologiczny w centrum. Zostało ono podzielone na dwie części. W części pierwszej – *Droga człowieka do Boga i Boga ku człowiekowi przed Chrystusem* – złożonej z sześciu rozdziałów, ks. Granat omawia prawdy teologiczne związane z historią zbawienia przed Jezusem Chrystusem. Lubelski teolog podejmuje tam zagadnienia antropologiczne, religiologiczne, kreatologiczne, moralne i historyczne. Stanowią one wprowadzenie i teologiczny grunt dla opisu dogmatu chryologicznego.

W drugiej części swojej pracy – *Spotkanie ludzi z Bogiem przez Chrystusa i w Chrystusie* – w pierwszych dwóch rozdziałach ks. Granat dokonuje systematycznego opisu traktatu o Jezusie Chrystusie. Widać tu analogię do

przedsoborowej *Dogmatyki katolickiej*. Układ treści opisu dogmatu chrystologicznego w omawianej pozycji jest następujący: historyczność Jezusa Chrystusa, Jezus Chrystus Bóg-Człowiek. Autor przybliży w nim kwestie bóstwa, człowieczeństwa i zjednoczenia osobowego w Chrystusie Panu. Podobny układ treści występuje w trzecim tomie *Dogmatyki katolickiej*. W pierwszym rozdziale tej pracy ks. Granat pochyła się nad historycznością Jezusa i Jego człowieczeństwem. Nieco bardziej został rozbudowany rozdział traktujący o bóstwie Jezusa Chrystusa. Kolejne rozdziały podnoszą kwestie psychicznej jedności Chrystusa Pana oraz przymioty zjednoczenia osobowego.

W omawianym, posoborowym wydawnictwie, do traktatu chrystologicznego teolog z Lublina wprowadza dodatkowy rozdział poświęcony misteriom zbawczym Jezusa Chrystusa, podejmujący najważniejsze wydarzenia z życia Zbawiciela. W dalszej części autor omawia prawdy teologiczne, objawione przez wcielone Słowo Boga, ujęte w ramy dogmatów: trynitarnego, soteriologicznego, eklezjologicznego, mariologicznego i angelologicznego.

Należy zauważyć, że w posoborowej teologii ks. Granata uwidacznia się ukierunkowanie chrystologiczne. Prawda o Jezusie Chrystusie stanowi centrum jego teologii i jest punktem wyjścia do dalszej refleksji, tak że to właśnie z niej wypływają wszystkie dalsze zagadnienia teologiczne⁶. Ponadto uwidacznia się też zdecydowanie większe zainteresowanie problematyką człowieka. Owocuje ono nowym spojrzeniem na teologię w perspektywie ludzkiej egzystencji. Autor osadza swoją myśl teologiczną w maksymalnej bliskości względem problematyki człowieka, który zagubiony jak nigdy dotąd, szuka Boga i pragnie w Nim zrozumieć samego siebie. Reasumując dotychczasowe dociekania, należy stwierdzić, że lubelski autor świadomie podejmuje duchowe wyzwania swojego czasu. Zainspirowany nauką II Soboru Watykańskiego przebudowuje własną teologię w duchu antropologicznym. Z pewnością nie jest to zmiana rewolucyjna, ale próba odpowiedzi na kierunki ukazane przez Vaticanum II. W *Zarysie dogmatyki katolickiej* ks. Wincenty Granat częściej i szerzej sięga do źródeł biblijnych i patrystycznych, nie traktując przy tym źródeł biblijnych jako swoistego zbioru cytatów mających na celu poparcie bądź zanegowanie prezentowanej tezy dogmatycznej. Nie koncentruje się jedynie na orzeczeniach soborowych

---

⁶ „Postulat chrystocentryzmu w namyśle teologicznym nie pozostawał tylko w sferze metodologii lubelskiego profesora. Granat w książce *U podstaw humanizmu chrześcijańskiego* dokonuje konstrukcji swego rodzaju personalistycznego humanizmu, którego centrum stanowi osoba Jezusa Chrystusa. Ponadto w całej jego twórczości uwidacznia się wielka fascynacja misterium Wcielenia Chrystusa i jego konsekwencjami dla antropologii i teologii. W opinii Granata Wcielenie niesie ze sobą wielki uniwersalizm, przejawiający się w aprobacie człowieczeństwa” (M. Kosche, *Zarys personalizmu integralnego Wincentego Granata*, w: „Teologia w Polsce”, 7,2 (2013), s. 161).

i twierdzeniach doktrynalnych, stawia pytania, zainspirowany nowymi osiągnięciami nauk przyrodniczych i humanistycznych, jakie zaczęły wkraczać na grunt teologii. Przede wszystkim jednak przedmiotem jego refleksji staje się osoba ludzka, nie tylko rozumiana jako byt stworzony przez Boga, ale jako dziecko Boże powołane w Jezusie Chrystusie do pełni szczęścia.

2. Teologiczna struktura encykliki *Redemptor hominis*

Encyklika *Redemptor hominis* jest pierwszym dokumentem papieskim Jana Pawła II. Przedstawia ona ogólny zarys jego myśli teologicznej. W tym niewątpliwie programowym dokumencie Ojciec św. przedstawia kierunki swojej pracy i wskazuje główne wątki. Omawiany dokument odbiega swoją formą od dotychczasowych sposobów magisterialnych wypowiedzi. Stawia on bowiem diagnozę rzeczywistości, w której funkcjonują człowiek i Kościół⁷. Papież posługuje się językiem zrozumiałym dla przeciętnego czytelnika. Stosuje przy tym koncentryczny sposób omawiania przedmiotu, jakim w tym przypadku jest tajemnica człowieka przedstawiana z różnych perspektyw. Pierwszą z nich jest wizja człowieka ukazanego w kontekście objawienia Bożego oraz sytuacja egzystencjalna współczesnego człowieka w aspekcie historycznym. Autor stosuje metodę dialogiczną, polegającą na diagnozie i szukaniu odpowiedzi na pytania, stawiane przed człowiekiem przez teraźniejszość.

Encyklika jest zbudowana z czterech rozdziałów, w których Ojciec św. omawia własną diagnozę losów człowieka we współczesnym świecie.

W pierwszym rozdziale Jan Paweł II prezentuje dziedzictwo, jakie przejął od swoich poprzedników na Stolicy Piotrowej. Czas oczekiwania na trzecie tysiąclecie nazywa on nowym Adwentem Kościoła. Wspomina też dokonania poprzednich papieży – Jana XXIII, Pawła VI, Jana Pawła I oraz sukcesję II Soboru Watykańskiego. Szczególnie odwołuje się on do encykliki Pawła VI *Ecclesiam suam*, w której została omówiona kwestia otwartości Kościoła, dialogu zbawienia z innymi wspólnotami kościelnymi. Jak zauważa Jan Paweł II, Paweł VI przedstawiał w tym dokumencie prawdziwy obraz współczesnego Kościoła. Papież wyraża swojemu poprzednikowi wdzięczność za dążność do przezwyciężenia tzw. triumfalizmu panującego w Kościele w okresie przedsoborowym. W piątym punkcie swojej encykliki autor omawia zagadnienie kolegalności i apostołstwa, której Paweł VI nadał oblicze prawne, ustanawiając synod biskupów. Kolejnymi elementami jego

⁷ „Punktem wyjścia tego inauguracyjnego dokumentu jest pesymistyczna ocena rzeczywistości, punktem dojścia zaś – konieczność ewangelizacji świata” (M. Łukaszów, *Redemptor hominis*, www.niedziela.pl/artukul/14617/nd/Redemptor-hominis, [data dostępu: 20.05.2017]).

dziedzictwa, o którym mówi następca św. Piotra, jest impuls ewangelizacyjny i nowa orientacja ekumeniczna, sformalizowana przez Pawła VI w powołaniu Sekretariatu ds. Jedności Chrześcijan.

W drugim rozdziale encykliki Jan Paweł II przedstawia drogi, którymi ma podążać Kościół wpatrzony w swego Założyciela. Wskazuje on na Eucharystię jako na źródło życia ludu Bożego. Zwraca również uwagę na zagrożenia, jakimi jest nękany świat współczesny⁸. Papież zauważa, że tajemnica człowieka wyjaśnia się w pełni w misterium Słowa Wcielonego⁹. Podkreśla boski i ludzki wymiar misterium odkupienia. Nawiązuje też do diagnozy soborowej, wyrażonej w konstytucji *Gaudium et spes*, która podejmuje kwestie znamienne dla obecnych czasów. Należą do nich: zjawisko ateizmu, docenienie elementów prawdy w religiach pozachrześcijańskich, jedność misyjna i apostołska, otwartość na różne kultury i światopoglądy, wolność sumienia, a także dążenie do prawdy i eklezjalnej jedności.

W trzecim rozdziale papież opisuje sytuację człowieka we współczesnym świecie. Zauważa, że Jezus Chrystus jest zasadniczą drogą Kościoła¹⁰ i należy Go przybliżyć wszystkim ludziom bez względu na ich przynależność religijną, społeczną czy polityczną. Jednocześnie zwraca uwagę, że Kościół nie może utożsamiać się z żadnym systemem, ale ma stać na straży transcendentnego charakteru osoby ludzkiej¹¹. Jak dalej zauważa, w centrum zainteresowania Kościoła ma być przede wszystkim człowiek, ponieważ każdego z nas odkupił Jezus Chrystus. W następnych punktach autor podejmuje się opisu zagrożeń, z którymi spotyka się dzisiejszy człowiek. Stawia tezę, że wynikają one z wytworów myśli człowieka i jego działalności. Również nieracjonalne korzystanie z zasobów naszej planety sprzeciwia się boskiemu planowi stworzenia i powoduje coraz większe obawy. Stwierdza, że dynamiczny postęp techniczny nie idzie w parze z rozwojem moralności i etyki. Rozwój ekonomiczny nie spełnia obiektywnych zasad porządku moralnego, sprawiedliwości i miłości społecznej¹². Następca św. Piotra głosi zasadę prymatu etyki nad techniką, osoby nad rzeczą i ducha nad materią. Autor

---

⁸ „Czyż olbrzymi, nie znany przedtem postęp, jaki dokonał się w ciągu tego zwłaszcza stulecia w dziedzinie opanowania świata przez człowieka, nie ujawnia zarazem owego wielorakiego poddania marności? Wystarczy wspomnieć choćby o takich zjawiskach, jak zagrożenie ludzkiego środowiska w miejscach gwałtownej industrializacji, jak wciąż wybuchające i odnawiające się konflikty zbrojne, jak perspektywa samozniszczenia przy pomocy broni atomowej, wodorowej, neutronowej i innych, jak brak poszanowania dla życia nienarodzonych” (Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, Rzym, 4 III 1979, nr 8; dalej RH).

⁹ Por. tamże.

¹⁰ Por. RH 13.

¹¹ Por. RH 13.

¹² Por. RH 16.

podkreśla, że współczesny człowiek wytworzył cywilizację materialistyczną i konsumpcyjną, której stał się niewolnikiem i która go alienuje. Jan Paweł II podejmuje kolejno kwestię wolności i sprawiedliwego podziału dóbr. Szczególnie miejsce w papieskim nauczaniu zajmuje kwestia pokoju. Jak sam zauważa, XX wiek był okresem wielkich ludzkich niedoli, szczególnie na niwie moralnej. Wspomina on o działaniach na rzecz pokoju, w tym o powołaniu do życia Organizacji Narodów Zjednoczonych, mającej stać na straży wolności i praw człowieka. Papież wymienia zagrożenia dla pokoju i sprawiedliwości, których wynikiem jest wiele dramatów ludzkich i narodowych. Pośród nich szczególne miejsce zajmuje prawo do wolności religijnej i wolności sumienia, którego wyrażenie teologiczne znajduje się w deklaracji soborowej *Dignitatis Humanae*¹³. Omawiany rozdział Ojciec św. kończy apelem do rządów państw i tworzących przepisy z prośbą o uszanowanie prawa do wolności religijnej i działalności Kościoła.

Analizowany rozdział papieskiej encykliki jest diagnozą sytuacji człowieka w obecnym świecie. Autor omawia zwłaszcza zagrożenia i lęki dotyczące współczesną ludzkość. Opis tej sytuacji jest raczej pesymistyczny, ukazuje przyczyny i skutki niszczącej działalności człowieka, która zmierza do jego alienacji i oderwania od powołania, jakim jest życie z Bogiem.

W czwartym rozdziale autor skupia się na ukazaniu posłannictwa Kościoła we współczesnym świecie, odwołując się do soborowego rozumienia Kościoła jako nowego ludu Bożego, obejmującego na różne sposoby całą ludzkość. Zauważa on, że ów lud ma prowadzić człowieka do zjednoczenia z Jezusem Chrystusem. Jednocześnie ten Boży lud, którego misja i posłannictwo względem człowieka znajduje swoje wypełnienie w wieczności, ma patrzeć na ludzkie losy oczami samego Chrystusa. Będąc bliskim człowiekowi w każdej jego sytuacji, Kościół ma przyzywać moc Ducha Świętego. Papież akcentuje, że powodem wielu nieszczęść współczesnej ludzkości są systemy materialistyczne, widzące osobę ludzką i jej powołanie tylko w kategoriach doczesności. Lud Boży, przez udział w potrójnej funkcji Jezusa Chrystusa – kapłańskiej, królewskiej i prorockiej – ma spełniać rolę sługi wobec współczesnego człowieka i pochylać się nad jego problemami i życiowymi

---

¹³ „Ten Sobór Watykański oświadcza, że osoba ludzka ma prawo do wolności religijnej. Wolność ta polega na tym, że wszyscy ludzie powinni być wolni od przymusu ze strony czy to jednostki, czy też grup społecznych i wszelkiej władzy ludzkiej, i to przynajmniej tak, żeby nikt nie był zmuszany do działania wbrew swemu sumieniu ani nie doznawał przeszkody, gdy działa według swego sumienia – prywatnie czy publicznie, sam albo stowarzyszony z innymi – w należnych granicach. Ponadto Sobór oświadcza, że prawo do wolności religijnej jest w istocie zakorzenione w godności osoby ludzkiej, którą poznajemy przez objawione słowo Boże i przez rozum ludzki” (Sobór Watykański II, Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae*, nr 2; dalej DH).

wyzwaniami. Spełniając powyższą rolę, Kościół winien stać się służą prawdę. Owa służba dotyczy wszystkich, którzy głoszą prawdą objawioną. W sposób szczególny obejmuje ona teologów prowadzących studia nad wiarą, rozumianą jako Boża rzeczywistość. Ta służba teologów wobec objawienia Bożego ma w pierwszej kolejności służyć Magisterium Kościoła, złożonego z biskupów zjednoczonych z następcą św. Piotra. Jan Paweł II zachęca teologów do łączenia w swojej pracy wiary z nauką i mądrością. Pochwala on rozwój ludzkiej wiedzy zarówno w dziedzinie nauk szczegółowych, jak i filozofii, która ma ścisły związek z teologią i jej służy. Papież uwzględnia pluralizm metod badawczych, jednak mają one podlegać jedności nauczania wiary i moralności. Szczególne miejsce w przekazywaniu prawdy Bożej, oprócz teologów, zajmują duszpasterze, którzy w sposób zwyczajny stale przekazują zasady wiary i moralności chrześcijańskiej. Dalej papież zauważa, że ważny element tego działania duszpasterskiego stanowi katecheza, zwłaszcza w formie katechezy rodzinnej, ukazującej udział całego ludu Bożego w prorockiej funkcji Jezusa Chrystusa. Niemniej do zadań Kościoła należy nie tylko stanie na straży prawdy Bożej. Również celebrowanie zbawczych misteriiw znajdujących swój wyraz w posłudze sakramentalnej, głównie w sprawowaniu Eucharystii. Jak zaznacza autor, „jest ona ośrodkiem i szczytem całego życia sakramentalnego. Eucharystia jest sakramentem zjednoczenia”¹⁴, gdzie człowiek jednoczy się z Chrystusem ziemskim i niebiańskim¹⁵. Mówiąc o Eucharystii, papież zwraca uwagę na jej ścisły związek z pokutą, która stoi u podstaw nauczania Pańskiego. Jan Paweł II akcentuje wspólnotowy wymiar pokuty jako elementu wzbogacającego praktykę pokutną współczesnego Kościoła, choć – jak konstatuje – wspólnota nigdy nie może zastąpić pojedynczego człowieka w jego powrocie do Boga. Konkludując dociekania zawarte w 20 numerze encykliki, jej autor stwierdza, że Kościół Nowego Adwentu ma być przede wszystkim Kościołem Eucharystii i Pokuty¹⁶.

W kolejnym numerze wspomnianego dokumentu następca św. Piotra charakteryzuje funkcję królewską ludu Bożego. Mówi on o chrześcijańskim rozumieniu królowania jako służby, która domaga się duchowej dojrzałości. Aby umiejętnie służyć, trzeba najpierw panować nad samym sobą, osiąść swoistą cnotę opanowania¹⁷. Udział w funkcji królewskiej jest ściśle związany z dziedziną ludzkiej moralności. Papież odwołując się do nauki o Kościele jako o Mistycznym Ciele Chrystusa, podkreśla różne stopnie przynależności do wspólnoty kościelnej. Stwierdza on, że przynależność ta jest przede wszystkim darem łaski Bożej. Ludzie należący w różny sposób do Kościoła są zjednoczeni z Jezusem Chrystusem. Zadaniem Kościoła jest ukazać,

¹⁴ RH 20.

¹⁵ Por. RH 20.

¹⁶ Por. tamże.

¹⁷ Por. RH 21.

„w jaki sposób ta ontologiczna wspólnota uczniów i wyznawców ma stać się coraz bardziej po ludzku wspólnotą życia i działania”¹⁸. Jan Paweł II przybliży zasadę chrześcijańskiej *praxis*, polegającej na wierności powołaniu oraz wykorzystaniu otrzymanych darów i charyzmatów. Zasadę tę ukazuje na przykładzie sakramentów małżeństwa i kapłaństwa. Mówi o pełnym człowieczeństwie, jakie osoba ludzka może osiągnąć, współpracując z Bożą łaską i korzystając z daru wolności. Szczególne miejsce w urzeczywistnianiu „pełni człowieczeństwa” ma życie zakonne, według rad ewangelicznych oparte na całkowitym poświęceniu się Bogu i braciom. Dalej papież surowo ocenia kwestię używania wolności jako celu samego w sobie. Prawdziwa wolność – jak stwierdza – jest wypełnieniem miłości, która „urzeczywistnia się w oddaniu służbie”¹⁹. Misją Kościoła jest praktykowanie cnoty miłości wobec swoich członków.

W ostatnim numerze swej encykliki papież rozważa rolę Maryi w dziele odkupienia. Odwołując się do nauki soboru, wyrażonej w konstytucji *Lumen gentium*, nazywa on Maryję Matką Kościoła²⁰. Maryja na mocy wybrania przez Boga i szczególnych zasług swojego Syna ma szczególne miejsce w ekonomii zbawienia. Nadzwyczajna łaska Bożego macierzyństwa dała Dziewicy z Nazaretu udział w tajemnicy Boga. Poprzez Nią ta tajemnica staje się bliższa każdemu człowiekowi. Przez Maryję Kościół staje się Matką dla wierzących.

Kończąc swój dokument, Jan Paweł II stwierdza, że na drogach Kościoła pojawia się coraz więcej trudności i napięć. Tym bardziej Kościół winien pokładać ufność w swoim Boskim Założycielu i Jego Matce. Encyklikę zamyka wezwaniem do Matki Bożej, aby tak jak z Apostołami, trwała Ona z Kościołem na drogach kolejnego millenium Kościoła.

3. Droga „odgórna”: prawda o zbawieniu w Jezusie Chrystusie

W swojej encyklice Jan Paweł II przedstawia tajemnicę Jezusa Chrystusa z dwóch perspektyw. W drugim rozdziale, zatytułowanym *Tajemnica odkupienia*, ukazuje ją z perspektywy Boga. Jest to nawiązanie do nauczania

---

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

²⁰ „To macierzyństwo Maryi w ekonomii łaski trwa nieustannie – poczynając od aktu zgody, którą z wiarą wyraziła przy zwiastowaniu i którą zachowała bez wahania pod krzyżem – aż do wiekuistego dopełnienia się zbawienia wszystkich wybranych. Wzięta do nieba, nie zaprzestała pełnić tej zbawczej roli, lecz poprzez swoje wielorakie wstawiennictwo ustawicznie wyjednuje nam dary wiecznego zbawienia” (LG 62).

soborowego, wyrażonego w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*. Papież stosuje w tym rozdziale drogę „odgórną”²¹, ukazując tajemnicę Jezusa Chrystusa i Kościoła tak, jak widzi to Bóg. W pięciu częściach tego rozdziału następcą św. Piotra opisuje misteria wiary w perspektywie objawienia Bożego. Pojawienie się w historii Syna Bożego stanowi punkt kulminacyjny tajemnicy zbawienia. Bóg-człowiek jest jedyną drogą Kościoła i tylko w Nim ludzkość może odnaleźć swoją pełnię i prawdę o sobie samej²². Papież stwierdza: „Ad Christum Redemptorem hominis, ad Christum Redemptorem mundi”²³. Określa on przy tym odkupienie dokonane przez Jezusa Chrystusa jako nowe stworzenie. Powołując się na słowa Apostoła Narodów, wskazuje na osiągnięcia cywilizacyjne jako możliwe zagrożenia współczesnego człowieka. Syn Boży w akcie wcielenia w tajemniczy sposób zjednoczył się z każdym człowiekiem. Ofiara krzyża stanowi najwyższą formę miłości Boga do człowieka. Jest ona odpowiedzią Boga na „marność stworzenia”. Mówiąc o ludzkim wymiarze tajemnicy odkupienia, papież zauważa, że człowiek odnajduje w Jezusie Chrystusie swoją właściwą godność i wartość swego człowieczeństwa. Tylko w odkupieniu dokonanym przez Jezusa Chrystusa znajduje sens swojego istnienia w świecie. W kolejnym numerze encykliki autor analizuje sytuację religijną współczesnego świata. Odnosząc się do wspomnianej we wstępie encykliki *Ecclesiam suam* Pawła VI i podanego w niej programu odnowy Kościoła, papież zwraca uwagę na inne religie i dokonuje ich wielostronnego opisu. Odwołując się do soborowej deklaracji o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate*, mówi on o pozytywnych wartościach duchowych tych religii i o poszukiwaniu przez nie Boga oraz pełnego wymiaru człowieczeństwa i integralnego wymiaru życia ludzkiego²⁴. Papież wspomina o potrzebie zjednoczenia samych wyznawców Jezusa Chrystusa, które nie może się odbyć bez wzajemnego, gruntownego poznania. Ta jedność jest świadectwem chrześcijan wobec świata, uwidaczniającym się „w głoszeniu tajemnicy Chrystusa, w ujawnianiu Boskiego, a równocześnie ludzkiego wymiaru Odkupienia”²⁵.

²¹ „Chrystologia odgórną wychodzić będzie od refleksji nad Bogiem w Trójcy i relacją boskich Osób do stworzenia (człowieka), wskazując, że Wcielenie jest szczytowym momentem tej relacji” (G. Strzelczyk, *Wprowadzenie do teologii dogmatycznej*, t. 1: *Traktat o Jezusie Chrystusie*, Warszawa 2005. s. 439).

²² „W swojej refleksji nad chrześcijańskim pojmowaniem człowieka Jan Paweł II kierował się nauczaniem soborowym z Konstytucji duszpasterskiej o Kościele *Gaudium et spes*. Ojciec święty podkreśla jak bardzo w chrześcijańskim objawieniu tajemnica stworzenia ściśle powiązana jest z tajemnicą odkupienia” (M. Wójtowicz SJ, *Redemptor hominis*, www.deon.pl/religia/duchowosc-i-wiara/encykliki/jan-pawel-ii/art,1,redemptor-hominis.html, [data dostępu: 20.05.2017]).

²³ RH 7.

²⁴ Por. RH 11.

²⁵ RH 11.

Rozważając działalność misyjną Kościoła, Jan Paweł II podkreśla, że jest ona potrzebna światu jak nigdy dotąd, chociaż współcześnie napotyka na różnorakie przeszkody i trudności. Ojciec św. mówi o jedności misyjnej i apostołowskiej wszystkich wyznawców Jezusa Chrystusa, którzy dotąd jeszcze nie żyją w pełnej jedności. Misja stanowi podstawowe zadanie Kościoła, lecz należy ją czynić w duchu poszanowania godności i wolności człowieka, bowiem „misja nie jest nigdy burzeniem, ale nawiązywaniem i nowym budowaniem”²⁶. Nawiązując do soborowej deklaracji o wolności religijnej *Dignitatis humanae*, papież zauważa, że każdemu człowiekowi przysługuje prawo do wolności religijnej i wyboru własnej drogi poszukiwania prawdy. Kościół z ustanowienia Bożego jest stróżem i nauczycielem prawdy. Winien on jednak ukazywać prawdę Bożą z poszanowaniem ludzkiej godności i wolności, bowiem wolność warunkuje prawdziwą godność osoby ludzkiej²⁷. Autor przestrzega przed pozorną wolnością, która nie ukazuje całej prawdy o człowieku, a wręcz przeciwnie, tę prawdziwą wolność ogranicza i niszczy.

4. Droga „oddolna”: uwarunkowania życia współczesnego człowieka wierzącego

W trzecim rozdziale encykliki, noszącym tytuł *Człowiek odkupiony i jego sytuacja w świecie współczesnym*, Jan Paweł II stosuje inny sposób prezentacji swojej myśli teologicznej. Wychodzi on bowiem od prezentacji egzystencjalnej sytuacji człowieka naszych czasów. Jest to przykład tzw. drogi oddolnej²⁸, podejmującej opis misterium wiary z ludzkiej perspektywy. Papież odwołując się do nauki soborowej, wyrażonej w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, wskazuje, że dobro człowieka jest podstawową troską Kościoła. Człowiek, który przeżywa różnorodne napięcia oraz swoją grzeszność, człowiek doświadczający codziennych trudów i przeciwności, jest jedyną drogą Kościoła.

W kolejnych numerach encykliki Ojciec św. diagnozuje sytuację człowieka w świecie współczesnym. Uważa, że jest on dziś zagrożony przez to, co jest jego wytworem, co może zostać przeciw niemu skierowane i doprowadzić do samozniszczenia ludzkości. Jan Paweł II zwraca również uwagę na coraz bardziej nieracjonalne eksplorowanie zasobów naturalnych naszej

---

²⁶ RH 12.

²⁷ Por. tamże.

²⁸ „Chrystologia oddolna wychodzić będzie zatem z antropologii i podejmować kwestię doświadczenia grzeszności, aby ukazać potrzebę zbawienia przez Wcielenie oraz stworzyć charakterystykę Zbawiciela, którego ostatecznie rozpozna w historycznej postaci Jezusa z Nazaretu” (G. Strzelczyk, *Wprowadzenie do teologii dogmatycznej*, t. 1: *Traktat o Jezusie Chrystusie*, s. 439).

planety, nie tylko dla celów przemysłowych, ale przede wszystkim militarnych. Autor konstatuje, że podobna działalność jest sprzeczna z tym podstawowym powołaniem człowieka, wyrażonym w akcie stworzenia: ma on czynić sobie ziemię poddaną. Papież stawia pytanie: „Czy współczesny, dynamiczny rozwój nauki i techniki idzie w parze z rozwojem refleksji moralnej i etycznej”²⁹? Ze smutkiem i troską zauważa, że moralność i refleksja etyczna pozostają w tyle za rozwojem technicznym. Ten szybki postęp technologiczny nie czyni życia człowieka bardziej ludzkim, ale coraz bardziej oddala go od natury i zamyka na drugich. Analizując współczesną sytuację egzystencjalną człowieka, papież stwierdza, że jest ona daleka od „obiektywnych wymagań porządku moralnego”³⁰. W prawdziwym rozwoju chodzi bowiem przede wszystkim o rozwój osoby ludzkiej, nie zaś o pomnażanie dóbr. Życie człowieka w świecie rzeczy coraz bardziej go alienuje, oddaje niejako w ich niewolę. Papież ukazuje dysproporcje między społeczeństwami bogatymi, w których panuje postawa konsumpcyjna, a społeczeństwami ubogimi, odczuwającymi podstawowe braki w swojej egzystencji. Podkreśla, że taka sytuacja domaga się zastosowania zasady solidarności we wzajemnym współżyciu między narodami. Mówi o „ludzkiej ekonomii”, w której główną rolę odgrywa dobro człowieka i narodu, a nie „indywidualne czy zbiorowe interesy”³¹. Autor podejmuje również wątek eschatologiczny, który stanowi swoisty „rachunek sumienia” w politycznej i ekonomicznej działalności człowieka. Głowa Kościoła katolickiego apeluje do wszystkich czytelników swojej encykliki, szczególnie do społeczeństw wysoko rozwiniętych, o zmianę proporcji w ich działalności. Na pierwszym miejscu powinni oni postawić na rozwój społeczeństw biednych i zacofanych. Chęć dominacji i panowania nad innymi pogłębia istniejące już podziały i prowadzi do pomnażania wszelkiego zła. Jak zauważa w swojej dalszej diagnozie współczesności, wiek XX był okresem wielkich cierpień ludzkich, zwłaszcza na polu moralnym. Stwierdza jednocześnie, że na międzynarodowym forum poczyniono także wiele starań, gwarantujących podstawowe prawa człowieka. Jest to zdaniem autora dobry kierunek poszukiwań na przyszłość. Tym bardziej, że w dzisiejszych czasach prawa człowieka są nadal gwałcone i deptana jest ludzka godność. Papież wskazuje na pokój – owoc sprawiedliwości, a ta z kolei wynika z prawdziwej troski o dobro człowieka. Kościół ma obowiązek stać na straży dobra wspólnego oraz poszanowania godności i praw człowieka, pośród których szczególnie miejsce zajmuje prawo do wolności religijnej. Jan Paweł II porusza ponadto kwestię ateizmu jako składnika współczesnej kultury, zauważając, że w wielu społeczeństwach ateizm posiada rodzaj

---

²⁹ RH 15.

³⁰ Por. RH 16.

³¹ Tamże.

obywatelstwa w życiu społecznym i publicznym³². Wiara jest z tego życia rugowana lub co najwyżej tolerowana. Następca św. Piotra kończy ten rozdział wezwaniem do uszanowania prawa człowieka do wolności religijnej, a także do uszanowania poczynań Kościoła wynikających z troski o prawdziwe dobro i postęp człowieka w świecie współczesnym i dążących do jego wszechstronnego rozwoju.

5. Kościół jako żyjący Jezus Chrystus

Nie sposób nie zauważyć w treści encykliki *Redemptor hominis* wielu inspiracji czerpanych z nauczania II Soboru Watykańskiego, a szczególnie z konstytucji o Kościele – duszpasterskiej i dogmatycznej. W czwartym rozdziale encykliki papież przedstawia wspólne drogi Kościoła i człowieka w świecie współczesnym. Powołując się na soborowy obraz Kościoła jako ludu Bożego, którego Jezus Chrystus jest głową, ukazuje zjednoczenie Zbawiciela z każdym człowiekiem, a przez to z całym Kościołem.

Lud Boży, umacniany Duchem Świętym, pozwala człowiekowi przekraczać granice doczesności: jednocześnie uwrażliwia go na doczesną sytuację ludzkości. Jan Paweł II używa jeszcze jednego określenia Kościoła, zaczerpniętego z konstytucji *Lumen gentium*. Za soborem mówi o Kościele jako o sakramencie, który jest „widzialnym znakiem zjednoczenia z Bogiem, a zarazem jedności całego rodzaju ludzkiego”. Kościół naszych czasów – zdaniem papieża – musi zjednoczyć się z tajemnicą odkupienia, by mógł realizować Chrystusowe wezwanie do służby człowiekowi. Ta służba to przede wszystkim udział w potrójnej posłudze Chrystusa Pana – prorockiej, kapłańskiej i królewskiej. Funkcję prorocką Kościół realizuje poprzez nauczanie prawdy Bożej. Ucząc jej i wyznając ją, Kościół zbliża człowieka do Boga. Aby chronić depozyt wiary, Syn Boży wyposażył lud Boży w specjalne dary, zwłaszcza w dar nieomyślności. Równie ważną posługą w Kościele jest praca teologów i ludzi nauki. Papież docenia wielki wkład nauki teologicznej Kościoła, przestrzegając przy tym teologów, aby ich praca służyła w sposób szczególny wyjaśnianiu prawdy Bożej i przybliżaniu tej prawdy współczesnemu człowiekowi³³ i aby była wierna nauczaniu Magisterium. Papież stwierdza:

Nikt przeto nie może uprawiać teologii jako zbioru swoich tylko poglądów, ale musi być świadom, że pozostaje w szczególnej łączności z tym posłannictwem Prawdy, za którą odpowiedzialny jest Kościół³⁴.

---

³² Por. RH 17.

³³ Por. RH 19.

³⁴ Tamże.

Następnie wspomina również o wkładzie duszpasterzy w nauczanie wiary i moralności, która „przyczynia się do gromadzenia Ludu Bożego wokół Chrystusa”³⁵.

Bardzo ważną działalnością związaną z wypełnianiem funkcji prorockiej Kościoła jest katecheza. Jan Paweł II zwraca się z uznaniem do wszystkich, podejmujących tę działalność: do kapłanów, zakonników i zakonnice, ludzi świeckich, „którzy w tej pracy znajdują wyraz swej wiary i apostołskiej odpowiedzialności”³⁶. Autor encykliki mówi o przedstawicielach różnych dziedzin nauki, którzy przez rzetelne poszukiwanie prawdy uczestniczą w prorockiej posłudze Kościoła. Jak zauważa, dążenie do prawdy jest tym, co łączy współczesny Kościół z każdym człowiekiem, będąc spotkaniem prawdy objawionej z ludzką egzystencją. Następca św. Piotra stwierdza dalej, że obok bycia sługą prawdy Kościół w sposób szczególny jednoczy się ze swoim Mistrzem poprzez życie sakramentalne, przede wszystkim w Eucharystii, która, co podkreśla, jest „ośrodkiem i szczytem całego życia sakramentalnego”³⁷. W Eucharystii Jezus Chrystus najbardziej zjednoczył się z człowiekiem, a każdy członek ludu Bożego poprzez sakrament chrztu świętego ma udział w powszechnym kapłaństwie Zbawiciela. Papież zwraca uwagę na właściwe sprawowanie Eucharystii, zwłaszcza przez Jej szafarzy – kapłanów i biskupów, którzy mają czuwać, „aby ten Sakrament Miłości znajdował się w samym centrum życia Ludu Bożego”. W ten sposób przechodzi do opisu związku Eucharystii z pokutą. Jak zauważa, obydwa te sakramenty są „głęboko spójnym wymiarem autentycznego życia w duchu Ewangelii, życia prawdziwie chrześcijańskiego”³⁸. Omawiając funkcję królewską Kościoła, papież stwierdza, że prawdziwe królowanie odbywa się w postawie służby. Jednakże aby skutecznie służyć, trzeba najpierw panować nad samym sobą, a udział w królewskiej posłudze Kościoła łączy się nierozdzielnie z dziedziną moralności chrześcijańskiej i ludzkiej³⁹. Odwołując się do nauczania Piusa XII o Kościele jako Mistycznym Ciele Chrystusa Jan Paweł II konstatuje, że każdy człowiek, choćby nawet w sposób najbardziej nieświadomy, przynależy do wspólnoty ludu Bożego. Konieczna jest odpowiedzialność każdego wierzącego za budowanie Ciała Chrystusowego. Wymaganie od siebie i wierność podjętemu powołaniu są zasadą królewskiej służby w Kościele. Każdy chrześcijanin ma dążyć do pełni człowieczeństwa, urzeczywistniającej się w jak najlepszym wykorzystaniu daru wolności. Autor encykliki piętnuje współczesne rozumienie wolności jako celu samego w sobie, neguje anarchię w życiu indywidualnym i społecznym. Wolność jest wtedy prawdziwa, gdy

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

³⁷ RH 21.

³⁸ Tamże.

³⁹ Por. tamże.

służy ona dobru i kiedy urzeczywistnia się w „oddaniu i służbie”. Do takiej właśnie wolności powołał nas Zbawiciel. Jan Paweł II podsumowuje swoje rozważania stwierdzeniem, że prawda o ludzkiej wolności jest nierozzerwalnie związana z tajemnicą odkupienia, której Kościół jest głosicielem. Służba człowiekowi to droga codziennego życia Kościoła.

6. Matka Zbawiciela

Ostatnie stronnice swojej encykliki papież poświęca Matce Bożej. Stwierdza, że celem każdej kościelnej służby jest ukazywanie tej relacji, jaka łączy Jezusa Chrystusa z każdym człowiekiem. Powołując się na naukę soborową, wyrażoną w konstytucji *Lumen gentium* i nauczanie Pawła VI, określa Kościół mianem Matki⁴⁰. Tytuł Matki Kościoła przysługuje Maryi na mocy Bożego wybrania i Bożego macierzyństwa. Jezus Chrystus rozszerzył Jej macierzyństwo na wszystkich ludzi, kiedy oddał Ją za Matkę swojemu umiłowanemu uczniowi. Maryja trwając wraz z Apostołami w Wieczerniku, dała początek widzialnemu Kościołowi. Kościół Nowego Adwentu również głęboko jednoczy się ze swoją Matką, tak jak poprzednie pokolenia uczniów Jezusa Chrystusa. Papież mówi o szczególnej więzi łączącej Maryję z Kościołem, ponieważ nikt tak jak Ona nie potrafi wprowadzić człowieka w boski i ludzki wymiar tajemnicy odkupienia⁴¹. Macierzyński rys tajemnicy odkupienia wyraża się w bliskości Maryi do każdego człowieka i wszystkich wymiarów ludzkiej egzystencji. Miłość Boga przybliżyła się do każdego wierzącego poprzez Bożą Rodzicielkę. Ona poprzez swoją duchową obecność wkracza na wszystkie drogi współczesnego Kościoła. Kończąc swój dokument, Jan Paweł II zachęca do więzi modlitewnej z Maryją, kierując do Dziewicy z Nazaretu swoistą prośbę i apel, aby trwała Ona z uczniami Chrystusa w tym szczególnym momencie oczekiwania na trzecie tysiąclecie chrześcijaństwa.

7. Aktualność chrystologii Wincentego Granata w świetle encykliki Jana Pawła II *Redemptor hominis*

Mówiąc o teologii papieża Jana Pawła II i ks. Wincentego Granata, należy zauważyć, że ogromny wpływ na myśl teologiczną obu wywarł II Sobór Watykański. Jan Paweł II był jednym z ojców soboru, brał udział w jego

---

⁴⁰ „Macierzyńska zaś rola Maryi w stosunku do ludzi żadną miarą nie przyćmiewa i nie umniejsza tego jedyne go pośrednictwa Chrystusa, lecz ukazuje jego moc” (LG 6).

⁴¹ Por. RH 22.

pracach, a jego refleksja znalazła odzwierciedlenie w kształcie i przesłaniu wielu soborowych dokumentów. W swojej pierwszej, programowej encyklice czerpie on z nauki świętego zgromadzenia, szczególnie z konstytucji dogmatycznej i duszpasterskiej o Kościele, jak również z wielu innych dokumentów soborowych. Papież w swoim nauczaniu był kontynuatorem myśli soborowych. Program swojego pontyfikatu zamieścił w omawianej encyklice. Ten program jest kontynuacją myśli soborowej, polegającej na przybliżeniu Kościoła do współczesnego człowieka. Soborowy „zwrot antropologiczny” wpisuje się w pontyfikat Jana Pawła II. W encyklice Ojciec św. dokonuje także opisu współczesnej rzeczywistości. Jego ocena aktualnej sytuacji człowieka jest raczej krytyczna, choć autor dostrzega też wiele pozytywów.

Trzeba zauważyć, że encyklika *Redemptor hominis* jest recepcją myśli soborowej z uwzględnieniem ówczesnych uwarunkowań społecznych, gospodarczych i politycznych świata. Ma ona jednoznaczny charakter chrystocentryczny. Jezus Chrystus jest ośrodkiem wszechświata i historii⁴². Papież omawia tajemnicę odkupienia, wskazując, że jedyną drogą Kościoła jest Jego Pan, który przez swoje zbawcze misterium w tajemniczy sposób jednoczy się z całą ludzkością. Encyklika ukazuje prawdę o człowieku w perspektywie zbawienia dokonanego przez Jezusa Chrystusa.

Ksiądz Wincenty Granat w swojej teologii również podejmuje kierunki wskazane przez II Sobór Watykański. Można to zaobserwować szczególnie w nauce chrystologicznej. Odnowa teologii została wyrażona w posoborowej publikacji *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*. W opisie prawdy o Jezusie Chrystusie lubelski teolog nie ogranicza się jedynie do akademickiej prezentacji najważniejszych prawd dotyczących Syna Bożego, ale ukazuje znaczenie Jego zbawczych misterium dla konkretnego człowieka. Ukierunkowanie antropologiczne to główny element posoborowej teologii ks. Granata.

Kolejny element odnowy stanowi obszerniejsze korzystanie i odwołanie się do źródeł biblijnych i patrystycznych. Podobnie jak w myśli papieskiej, Jezus Chrystus znajduje się w centrum teologii lubelskiego teologa. W swojej refleksji nad prawdami wiary jest on otwarty na dialog ze współczesnym światem. Nie unika w niej konfrontacji z nowymi zagadnieniami teologicznymi, nowymi prądami filozoficznymi czy osiągnięciami naukowymi. Posoborowa teologia ks. Wincentego Granata wychodzi naprzeciw wyzwaniom II Soboru Watykańskiego i jest aktualną propozycją opisu teologicznego sytuacji Kościoła i człowieka w świecie współczesnym.

---

⁴² Por. RH 1.

Zakończenie

Niniejsze opracowanie ukazuje aktualność posoborowej teologii ks. Wincentego Granata w świetle pierwszej encykliki jednego z największych orędowników nauczania Vaticanum II, jakim był papież Jan Paweł II. W swoim dokumencie, stanowiącym rodzaj programu dla całego pontyfikatu, Ojciec św. przedstawia najważniejsze trendy posoborowej teologii i aktualne wyzwania stojące przed Kościołem XX w. Będąc świadkiem wielkich tragedii ludzkich minionego stulecia, widział potrzebę działania Kościoła w dziedzinie obrony ludzkiej godności, a także konieczność ukazywania współczesnemu człowiekowi Boga w jego codziennej egzystencji. W dziedzinie moralno-etycznej, wedle myśli autora, Kościół ma stać na straży prawdy. Teologia zatem ma przybliżać człowiekowi prawdę o Bogu. Ma ona być niejako rozumowym wyrazem Bożego objawienia.

Nakreślone przez papieża wskazówki realizuje w swojej teologii ks. Wincenty Granat. Doprowadza w niej do jakościowej zmiany. Dokonując w swojej myśli recepcji orzeczeń Vaticanum II, zmienia swoją teologię pod kątem wykorzystania źródeł. Konkretnie zagadnienia dogmatyczne wyjaśnia w sposób możliwie prosty i klarowny. Koncentruje się na omawianiu zagadnień wiary, na ich odniesieniu do ludzkiego życia. Do swojej posoborowej teologii wprowadza rozbudowany traktat antropologiczny, który stanowi niejako wstęp do dalszej refleksji i pozwala na właściwe odczytanie dogmatów wiary w odniesieniu do ludzkiej egzystencji⁴³.

Autor jest jednym z pierwszych polskich teologów, który dokonał aktualizacji swojej myśli według wskazań II Soboru Watykańskiego. Jako prekursor odnowy soborowej na gruncie polskim walnie przyczynił się do rozwoju rodzimej myśli teologicznej.

---

⁴³ „Granat w swojej myśli nie tylko spoglądał na człowieka przez pryzmat Chrystusa, lecz także usiłował spojrzeć na sam Wcielony Logos za pośrednictwem metody personalistycznej. W tym celu rozpatrywał rzeczywistość Drugiej Osoby Trójcy Świętej poprzez pryzmat trzech jedności: ontologicznej, moralnej i psychicznej. Było to nowatorskie podejście jak na owe czasy. Ponadto charakterystyczne dla Granata było to, że jego chrystologia pisana była językiem miłości. Językiem, który kiedy jest to konieczne, nie stroni od terminów spekulatywnych, lecz zarazem językiem, który pozwala na w miarę swobodną lekturę jego pism, nawet przez kogoś, kto nie jest znawcą teologii” (M. Kosche, *Zarys personalizmu integralnego Wincentego Granata*, w: „Teologia w Polsce”, 7,2 (2013), s. 169–170).

Bibliografia

Dokumenty Kościoła

Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae* II Soboru Watykańskiego, w: *Sobór Watykański II: Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 410–416 (skrót DH).

Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate*, w: *Sobór Watykański II: Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 333–337 (skrót NA).

Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, Rzym, 4 III 1979 (skrót RH).

Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, w: *Sobór Watykański II: Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 104–166 (skrót LG).

Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* Soboru Watykańskiego II, w: *Sobór Watykański II: Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 526–606 (skrót GS).

Literatura przedmiotu

Debiński A., *O ks. Wincentym Granacie – teologu Soboru*, (<https://ekai.pl/o-ks-wincentym-granacie-teologu-soboru-reaktor-kul-ks-prof-antini-debinski/?print=1>, [data dostępu: 20. 05. 2017]).

Granat W., *Dogmatyka Katolicka*, t. III: *Chrystus Bóg-Człowiek*, Wyd. KUL, Lublin 1959.

Granat W., *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie. Zarys dogmatyki katolickiej*, t. I, Wyd. KUL, Lublin 1972.

Kosche M., *Zarys personalizmu integralnego Wincentego Granata*, „Teologia w Polsce”, 7,2 (2013), s. 157–171.

Łukaszów M., *Redemptor hominis*, www.niedziela.pl/artukul/14617/nd/Redemptor-hominis, [data dostępu: 20.05.2017]).

Strzelczyk G., *Wprowadzenie do teologii dogmatycznej*, t. 1: *Traktat o Jezusie Chrystusie*, Wyd. „Więzi”, Warszawa 2005.

Szumil H. I., *Człowiek wiary. Sługa Boży ks. Wincenty Granat*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2013, s. 29–31, 51–57.

Wójtowicz M., *Redemptor hominis*, www.deon.pl/religia/duchowosc-i-wiara/encykliki/jan-pawel-ii/art,1,redemptor-hominis.html, [data dostępu: 20.05.2017]).

Summary

CHRISTOLOGY OF REV. WINCENTY GRANAT AS COMPARED TO THE MESSAGE OF „REDEMPTOR HOMINIS” ENCYCLICAL BY JOHN PAUL II

This article endeavours to demonstrate mainly the post – Conciliar Christology of rev. Professor Wincenty Granat as compared to „Redemptor hominis” – the first program encyclical by John Paul II. First, the evolution of Wincenty Granat’s Christology from neo-scholasticism to existential Christology has been shown, as well as the impact of post-Conciliar renewal on dogmatic theology. While comparing the writings of both authors, the relevance of rev. Granat’s theology emerges, as well as its receptiveness to Conciliar recommendations and a dialogue with the contemporary world. Next, the discussion focused on theological structure of „Redemptor hominis” encyclical, where the Pope reconciled the two ways of understanding and practicing Christology: the „top-down” and the „bottom-up” models. Worth mentioning inspirations, which follow from the „Redemptor hominis” encyclical, are the Church depicted as the living Jesus Christ and the relationship between Christology and Mariology. Conducted analyses pointed to an analogy between the two discussed authors, as well as stressed the relevance of rev. Professor Wincenty Granat’s Christological thought.

Keywords: Christology, John Paul II, Wincenty Granat, Vatican Council II, „Redemptor hominis”

Słowa kluczowe: Chrystologia, Jan Paweł II, Wincenty Granat, Sobór Watykański II, „Redemptor hominis”

Ks. mgr lic. Paweł NOWAK – ur. w 1983 r. w Nowym Mieście nad Pilicą. Kapłan diecezji radomskiej. Ukończył WSD w Radomiu. Licencjat kanoniczny uzyskał na wydziale teologicznym UKSW w Warszawie w 2017 r. Adres e-mail: pawelnowak@o2.pl